

„Naród niemiecki jest wspólnotą przeznaczenia” – zarys doktryny i działalności Wspólnoty Walki Rewolucyjnych Narodowych Socjalistów 1930–1939

25/2018

Political Dialogues

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/DP.2018.013>

Abstract:

The Association of Struggle of Revolutionary National Socialists commonly called the “Black Front” was an opposition organization in relation to NSDAP. It based its program on the doctrine developed by Otto Strasser. The aim of the Black Front was to bring about a revolution in a socialist and nationalist spirit. The revolution was supposed to overthrow the Weimar Republic system, as well as Adolf Hitler later. After the Führer came to power, the Black Front became one of the main enemies of the Reich. Many of its members were murdered in the “night of long knives”, others were arrested. Until 1945, members of the organization were in exile. After the Second World War many organizations appealed to the idea of the Black Front not only in West Germany, but also in other countries.

Keywords: German nation; nationalism; revolution; national socialism; political thought

Wstęp

Wspólnota Walki Rewolucyjnych Narodowych Socjalistów (*Kampfgemeinschaft Revolutionärer Nationalsozialisten*) potocznie zwana „Czarnym Frontem” to organizacja, której doktryna oraz lider – Otton Strasser inspirowały nowe pokolenia niemieckich nacjonalistów. Ta lewicowa frakcja NSDAP walczyła z Adolfem Hitlerem i jego zwolennikami o ideę narodowego socjalizmu oraz występowała przeciwko nazistowskiemu imperializmowi. Mimo rozbudowanego zaplecza ideologicznego stworzonego przez Strassera organizacja nie posiadała wystarczających funduszy na walkę z partią Fuhrera. Mimo początkowych sukcesów w latach 1930–33 Czarny Front po dojściu do władzy Hitlera musiał prowadzić konspiracyjną działalność w Rzeszy, a następnie od 1934 roku na uchodźstwie. Poniósł porażkę, wielu członków tego związku zostało zamordowanych, inni trafili do aresztu, ci którzy wyemigrowali jak np. Otton Strasser zwalczali w swych tekstach III Rzeszę do 1945 roku. Po wojnie próbowali przywrócić swą doktrynę do dyskursu publicznego w RFN.

„Lewica NSDAP” i jej działalność 1925–1930

Termin „lewica NSDAP” związany jest z działalnością polityczną Gregora i Ottona Strasser. Bracia Strasser reprezentowali radykalny antykapitalizm oraz niemiecki nacjonalizm. Starszy z nich Gregor stanął na czele *Nationalsozialistische Freiheitsbewegung Grossdeutschlands (N.S. – Freiheitbewegung)* powstałego w 1924 roku, w Bawarii, w miejsce zdelegalizowanej po puczu monachijskim NSDAP. Gregor Strasser przejawiał ogromny talent oratorski i organizacyjny, zaprosił do współpracy swojego młodszego brata Ottona znanego już wtedy publicystę politycznego¹. Strasserowie wierni programowi *Deutsche Arbeit Partei* z 1920 roku głosili hasła upaństwowienia koncernów i trustów, podziału zysków wielkich przedsiębiorstw, zmiany ustawodawstwa socjalnego, reformy rolnej, rozbudowy systemu ubezpieczeń społecznych, otoczenia opieką matki i dziecka, obrony narodu niemieckiego przed lichwą, prawa do powszechnej nauki, swobody wyznania (oprócz „wiary żydowskiej”) utworzenia armii narodowej. Hasła te znajdowały poparcie społeczne zarówno pośród grup drobnomieszczańskich, klasy robotniczej, zdemobilizowanych żołnierzy, chłopów, jak i przedstawicieli różnych wyznań².

Nationalsozialistische Freiheitsbewegung Grossdeutschlands pod rządami braci Strasser przejawiał wysoką aktywność polityczną. Rozwinał swoje struktury poza Bawarią m.in. w Turynii, Prusach, Anhalcie oraz Hamburgu.

¹ M. Cygański, *Narodowosocjalistyczna lewica w NSDAP (1925–1930) i jej sukcesor Czarny Front (1930–33)*, w: *Faszyzm niemiecki z perspektywy półwiecza*, red. A. Czubiński, Poznań 1985, s. 100.

² R. Kuhl, *Die Nationalsozialistische Linke 1925–1930*, Meissenheim am Glan 1966, s. 18.

W wyborach do Reichstagu 4 maja 1924 roku uzyskał 32 mandaty, natomiast w ponownych wyborach 7 grudnia zdobył ich 14. W tym samym czasie zaczął tworzyć się konflikt między grupą Strasserów a *Grossdeutsche Volksgemeinschaft*, na czele której stali Alfred Rosenberg i Julius Streicher. Środowisko o radykalnej ideologii antykapitalistycznej jakie prezentowali bracia występowało przeciwko skrajnie rasistowskiemu i antysemitickiemu ugrupowaniu, które popierał sam Hitler. Mimo powstającego konfliktu udało się zjednoczyć oba ugrupowania w reaktywowanej NSDAP (27 lutego 1925 roku). W 1925 roku bracia Strasser wraz z Josephem Goebbelsem przenieśli się do Berlina, gdzie zaczęli tworzyć tzw. „północne NSDAP”. W październiku tego roku Otton Strasser objął funkcję redaktora naczelnego w partyjnym piśmie „Nationalsozialistische Briefe”. Strasserowie zaczęli krytykować nowy kurs partii obrany przez Adolfa Hitlera. Po nieudanym puczu zdecydowano, iż partia zdobędzie władzę w drodze pokojowej walki wyborczej. Hitler dążył również do uzyskania wsparcia finansowego od bogatych właścicieli ziemskich oraz przedstawicieli wielkiego kapitału. Bracia Strasser żądali wywołania narodowej rewolucji.

Pierwszy, bardzo poważny konflikt braci Strasser i Adolfa Hitlera miał miejsce podczas referendum partyjnego w sprawie wywłaszczenia majątków księżycych. „Lewica strasserowska” wystąpiła z postulatem wywłaszczenia księżąt wypłacając im w zamian za to dożywotnie renty. Adolf Hitler i jego zwolennicy odrzucali te żądania. W tym czasie Führer zabiegał już o wsparcie finansowe dla NSDAP u rodów arystokratycznych. 22 listopada 1925 roku w Hamburgu odbyła się debata wewnątrzpartyjna. Bracia Strasser odnieśli zwycięstwo. Jednak kilka miesięcy później podczas zjazdu

w Bambergu 15 lutego 1926 roku po długiej dyskusji frakcja Strasserów musiała ustąpić. Hitler nawoływał do wywłaszczenia jedynie dóbr bankierów, głównie Żydów i ludzi żydowskiego pochodzenia. Dodatkowo większość działaczy wierna braciom Strasser postanowiła przejść do obozu Adolfa Hitlera³. Wydarzenia z pamiętnej debaty wspomina Joseph Goebbels: „Przemawia Hitler. 2 godziny. Jestem jak uderzony obuchem. Jakież to Hitler! Reakcjonista? Bajecznie niezręczny i niepewny swego... Przemawia Strasser. Z przerwami drząc, niezręcznie, ten dobry, uczciwy Strasser... W środę do Strassera. Propozycja Kaufmann, Strasser i ja idziemy do Hitlera, aby jak najpilniej z nim pomówić. Nie powinien pozwolić, aby kierowały nim te lumpy z dołu”⁴.

Porażka zmobilizowała braci do wzmożonej aktywności politycznej. Wzmocnili aktywność propagandową. 11 marca 1925 roku wspólnie z gauleiterem Pomorza prof. dr. T. Vahlenem założyli wydawnictwo *Kampfverlag*. Było konkurencją dla niemającego rywala nazistowskiego ośrodka *Franz Eher-Verlag*, któremu przewodził Max Amman. Wydawano pięć tygodników, pisma zyskały szerokie poparcie w północnych i środkowych Niemczech w szeregach partii oraz SA. Pozyskano do współpracy pisma takie jak „Schleswig-Holsteinische Tageszeitung”, „Der Niedersächsische Beobachter”, „Niederdeutsche Beobachter”⁵. Oprócz Ottona Strassera w wydawnictwie pracowały osoby takie jak Rudolf

Schapke, major Otton-Ernst Buchrucker, Herbert Blank. *Kampfverlag* oprócz regularnej prasy wydawał wiele broszur informacyjnych, pism politycznych i książek, współpracował również z wojskową grupą *Bund Oberland*⁶.

„Północne NSDAP” cieszyło się dużym poparciem społecznym (również w kręgach armii), Gregor Strasser był bardziej znany w tej części Niemiec niż Adolf Hitler. 22 maja 1926 roku Adolf Hitler przeprowadził reorganizację NSDAP. Zniesiono wybieralność gauleiterów, zastąpiono ją nominacją. Dzięki temu Hitler uzależnił od siebie kadrę kierowniczą partii, która w północnych i środkowych regionach popierała Strassera. Co więcej w lecie tego samego roku Joseph Goebbels opuścił braci Strasser: „Koniec! Kropka! Koniec rozdziału z udziałem Strasserów. To było kiedyś. Jedno rozczarowanie więcej. Teraz jesteśmy jeszcze tylko towarzyszami partyjnymi. Nic więcej. I to już nie boli”⁷. W lipcu 1927 roku objął funkcję redaktora naczelnego pisma „Der Angriff” stanowiącego alternatywę dla pisma Strasserów. Zadaniem nowego tytułu prasowego było osłabianie wpływów braci. Oprócz walki propagandowej dochodziło również do ataków fizycznych na kolporterów i redaktorów *Kampfverlag*. Hitler osobiście próbował załagodzić spór jesienią 1927 roku. Otto Strasser zagroził Führerowi, iż nie zahała się strzelać do ludzi Goebbelsa jeśli nie przestaną atakować jego pracowników⁸.

³ M. Cygański, *Narodowosocjalistyczna lewica w NSDAP (1925–1930) i jej sukcesor Czarny Front (1930–33)*, [w:] *Faszyzm niemiecki z perspektywy półwiecza*, red. Antoni Czubiński, Poznań 1985, s. 103–104.

⁴ J. Goebbels, *Dzienniki t. 1 1923–1939*, Warszawa 2013, s. 78.

⁵ R. Schapke, *Die Schwarze Front. Von den Zielen und Aufgaben und vom Kampfe der Deutschen Revolution*, Leipzig 1931, s. 51.

⁶ M. Cygański, *Narodowosocjalistyczna lewica w NSDAP (1925–1930) i jej sukcesor Czarny Front (1930–33)* [w:] *Faszyzm niemiecki z perspektywy półwiecza*, red. Antoni Czubiński, Poznań 1985, s. 106.

⁷ J. Goebbels, *Dzienniki t. 1 1923–1939*, Warszawa 2013, s. 92.

⁸ M. Cygański, *Narodowosocjalistyczna lewica w NSDAP (1925–1930) i jej sukcesor Czarny Front (1930–33)* [w:] *Faszyzm niemiecki z perspek-*

W 1928 roku w dniach 31 sierpnia–2 września odbył się zjazd partyjny w Monachium, na którym Hitler zażądał bezwzględnej dyscypliny partyjnej. 9 sierpnia 1928 roku odrzucono propozycje frakcji Strasserów dotyczące założenia narodo-socjalistycznych związków zawodowych (było to działanie propagandowe Hitlera wobec bogatych, przemysłowych sponsorów). Hitler dążył do poróżnienia braci. Nie chciał doprowadzić do odejścia Gregora Strassera z NSDAP doceniając jego talent organizatorski. W 1928 roku mianował go szefem organizacyjnym partii. Dzięki temu zajmował w Zarządzie Głównym NSDAP najwyższe stanowisko. Starszy z braci był bardziej podatny na wpływy Adolfa Hitlera. Uznawał jego autorytet, nie chciał wchodzić z wodzem w otwarty konflikt. Chciał przekonać go do swoich koncepcji. Ottona Strassera próbował pozyskać Heinrich Himmler. Jako nowy *Reichsführer SS* obiecywał młodszemu z braci stanowisko swojego zastępcy co pozwoliłoby mu na pokonanie Goebbelsa. Otton nie ufał już w tym czasie Hitlerowi i jego ludziom, uważał wodza partii za osobę pozbawioną realizmu politycznego, logicznego myślenia oraz wątpił w jego doktrynę socjalistyczną.

1 sierpnia 1929 roku bracia Strasser ogłosili swój manifest ideowy w piśmie „NS Briefe” pt. „14 tez narodowej rewolucji” przeciwko postanowieniom Wersalu i ówczesnemu systemowi Republiki Weimarskiej. 20 stycznia 1930 roku Otton zaatakował na łamach „NS Briefe” Wilhelma Fricka, który został wybrany do rządu krajowego Turynii. Strasser zarzucił mu zdradę „rewolucyjnego narodowego socjalizmu” wchodząc do „burżuazyjnego” rządu miał godzić w niezależność ruchu narodo-socjalistycznego.

tywy półwiecza, red. A. Czubiński, Poznań 1985, s. 113.

Prasa strasserowska w przeciwieństwie do zwolenników Hitlera wspierała *Landvolkbewegung*⁹ oraz wzięła w obronę lidera ugrupowania Clausa Heima¹⁰. 28 kwietnia 1930 roku Joseph Goebbels został powołany na stanowisko szefa propagandy NSDAP. Reakcję braci Strasser skomentował w następujący sposób: „Strasser blady jak ściana. Wybąkuje na koniec jeszcze kilka zdań i to wszystko. Zwyciężyliśmy na całej linii. Opozycja zmiażdżona na ziemi”¹¹. W maju 1930 roku doszło do ostatniego konfliktu na linii bracia Strasser-Adolf Hitler. Tzw. partyjna „lewica strasserowska” udzieliła poparcia strajkowi robotników w Saksonii. W związku z tym przemysłowcy zagrozili, że w przypadku poparcia strajku przez całą partię cofną dotacje dla NSDAP. Hitler natychmiast rozpoczął negocjacje z braćmi. Trwały w dniach 21–22 maja 1930 roku¹². Fuhrer starał się przekupić oponentów. Odniósł częściowy sukces. Gregor Strasser opowiedział się za wiernością Hitlerowi. Otton postanowił działać samodzielnie¹³.

Czarny Front – 1934–1939

4 lipca 1930 roku Otton Strasser opuścił NSDAP. Opublikował artykuł pt. *Die Sozialisten verlassen die NSDAP* w piśmie

⁹ Szerzej T. Kosiński, *Szlezwik-Holsztyn w cieniu bomb – szkice z dziejów Landvolkbewegung*, „Szturm” 2016, nr 26.

¹⁰ Claus Heim (1884–1968) – działacz chłopski, przywódca *Landvolkbewegung*. Skazany za działalność antypaństwową w 1930 roku na 7 lat pozbawienia wolności. Zwolniony po roku dzięki amnestii.

¹¹ J. Goebbels, *Dzienniki t. 1 1923–1939*, Warszawa 2013, s. 149.

¹² O. Strasser, *Mein Kampf*, Frankfurt am Main 1969, s. 4–48.

¹³ M. Cygański, *Narodowosocjalistyczna lewica w NSDAP (1925–1930) i jej sukcesor Czarny Front (1930–33)* [w:] *Faszyzm niemiecki z perspektywy półwiecza*, red. A. Czubiński, Poznań 1985, s. 118.

„Der Nationale Sozialist“. Manifest ten podpisany został przez wielu działaczy NSDAP, którzy solidarnie ze Strasserem postanowili powołać nowe ugrupowanie. W manifestcie tym oskarżono partię narodowo-socjalistyczną o odstąpienie od idei narodowego socjalizmu. Zdaniem Strassera i jego współpracowników NSDAP przyjęła kierunek kapitalistyczny i burżuazyjny, porzuciła dawną doktrynę oraz robotników niemieckich. Strasse motywował to w następujący sposób: „Od dawna napelniał nas żal i niezadowolenie, że Adolf Hitler często spotykał się z czołowymi kołami przedsiębiorców i kapitalistów w sprawie celów i zadań narodowego socjalizmu, ale nigdy nie miał okazji do takiej samej działalności pośród czołowych kręgów robotniczych i chłopskich. Tak więc okazało się, że narodowy socjalizm partii będąc bliżej jednych kręgów, nie dostrzegał poważnych problemów innych. Uczciwość naszej socjalistycznej idei wymagała wykluczenia możliwości porozumienia z tymi kręgami, jednak ochrona praw kapitalistów była ważniejsza i wciąż jest. Cele przy wdrażaniu socjalizmu były nieodzowne. Skrytykował również politykę zagraniczną nazistów, która zdaniem secesjonistów prowadziła Niemcy do wojny. Strasser pisał: uważamy, że otwarte parcie do wojny interwencyjnej jest zgodne z obecną linią partyjną, a sprzeczne z ideą oraz wymaganiami niemieckiej polityki zagranicznej”¹⁴.

W dniach 26–27 października 1930 roku, w Berlinie odbył się pierwszy kongres Wspólnoty Walki Rewolucyjnych Narodowych Socjalistów (*Kampfgemeinschaft Revolutionärer Nationalsozialisten*) zwanego Czarnym Frontem (*die Schwarze Front*). Zorganizowany został przez

Otona Strassera oraz jego współpracowników z *Kampfverlag* m.in. R. Schapke, majora O.E. Buchruckera oraz H. Blanka¹⁵. Program ugrupowania stanowiło tzw. „14 tez niemieckiej rewolucji” ogłoszonych przez braci Strasser w piśmie „NS- Briefe” w lipcu 1929 roku. Doktrynę ugrupowania charakteryzuje chęć wywołania „Rewolucji Niemieckiej” która: „... obala świat powstały na ideałach Wielkiej Rewolucji Francuskiej i kształtuje oblicze XX wieku. Jest nacjonalistyczna – przeciw zniewoleniu narodu niemieckiego; jest socjalistyczna – przeciwko tyranii pieniądza, jest ludowa – przeciwko zniszczeniu niemieckiej duszy – wszystko podporządkowuje sprawom narodu”¹⁶. Manifest skierowany był przeciwko Republice Weimarskiej, jej systemowi politycznemu, polityce zagranicznej oraz wewnętrznej. Atakował system kapitalistyczny, domagał się wzmocnienia roli związków zawodowych oraz aktywizacji narody niemieckiego pojmowanego jako wspólnotę przeznaczenia walczącą o dobro ogółu.

Program ugrupowania został przyjęty na zjeździe w zamku Lauenstein w dniach 2–4 października 1931 roku. Odrzucono w nim kapitalizm jako system indywidualistyczny i materialistyczny, potępiono liberalizm w ustroju państwowym, gospodarczym oraz życiu kulturalnym, skrytykowano państwo klasowe i demokrację parlamentarną. Postulowano przeprowadzenie „totalnej rewolucji”. Wprowadzenie reformy gospodarczej w duchu socjalistycznym – zastąpienie wielkiej własności ziemskiej niemiecką formą dziedziczenia oraz zastosowanie systemu gospodarki planowej. Utworzenie federacyjnego państwa

¹⁵ G. Bartsh Gunter, *Zwischen drei Stuhlen. Otto Strasser eine Biografie*, Koblenz 1990, s. 88–89.

¹⁶ *14 Thesen der deutschen Revolution*, NS-Briefe 1 Juli 1929.

¹⁴ *Die Sozialisten Verlassen die NSDAP*, Der Nationale Sozialist, 4 Juli 1930.

stanowego z silną władzą centralną oraz samorządu terytorialnego i pracowniczego o szerokim zakresie kompetencji. Popierano idealizm i religijność odrzucając przy tym ingerencję związków wyznaniowych w politykę państwa¹⁷.

Otton Strasser próbował stworzyć front ugrupowań o podobnym profilu ideowym, które sprzeciwiały się polityce NSDAP. Do Czarnego Frontu (*die Schwarze Front*) przystąpiły m.in. związki militarystyczne *Oberland* i *Wehrwolf*, członkowie ruchu ludowego *Landvolkbewegung*, grupy związane z ruchem „niemieckiej rewolucji konserwatywnej” m.in. *Widerstandskreis* (na czele którego stał Ernst Niekisch), *Tatkreis*, *Kommendenkreis*, ugrupowania młodzieżowe *Bundische Jugend*. Organem prasowym został „Die Schwarze Front” wydawany od września 1931 roku. Ruch nie zyskał szerokiego poparcia w wyborach parlamentarnych. Jedynym ugrupowaniem wchodzącym w skład frontu, który uzyskał mandaty poselskie był ludowy *Landvolkbewegung*. W wyborach 31 lipca i 6 listopada 1932 roku uzyskał 2 miejsca w Reichstagu¹⁸. W celu zwiększenia oddziaływania Frontu Otton Strasser, Ernst Niekisch, Richard Schapke, Otton Flake i wielu innych, utalentowanych publicystów zaczęli ujawniać powiązania Adolfa Hitlera i NSDAP z przedsiębiorcami i właścicielami wielkich obszarów rolnych. Osiągnięto zamierzony efekt. Wpływy Czarnego Frontu zaczęły wzrastać zwłaszcza w środowisku SA oraz związków zawodowych. Udało się wykorzystać narastający konflikt na linii Walther Stennes (dowódca SA) a Josephem Goebbelsem.

We wrześniu 1930 roku w Berlinie miały miejsce walki pomiędzy członkami SA oraz SS-manami, którzy stanowili ochronę Goebbelsa. Biura stołecznego zarządu partii zostały przejęte przez SA. Joseph Goebbels zbiegł do Monachium. Napiętą sytuację załagodził dopiero Adolf Hitler. 1 kwietnia 1931 roku Walther Stennes rozpoczął kolejną rewoltę w SA. Na jego rozkazy czekało ok. 40 000 ludzi, którzy szybko zajęli główne biuro partii oraz okupowali redakcję dziennika „Der Angriff”. Ze względu na brak pieniędzy i wsparcia bunt stłumiono. Mimo tego do czerwca 1934 roku SA odgrywało istotną rolę w działaniach Czarnego Frontu.

Adolf Hitler stanął na czele rządu 31 stycznia 1933 roku. 4 lutego tego roku na mocy zarządzenia prezydenta Hindenburga rząd dostał upoważnienie do podejmowania działań mających na celu ochronę narodu i państwa. Oznaczało to m. in. ograniczenie prawa do zgromadzeń, czy też zawieszenie wolności prasy. Celem tych działań było ograniczenie wpływów KPD, jednak pośrednio zadziały również przeciwko Czarnemu Frontowi. W tym samym dniu wydano dekret zakazujący działalności organizacji. Ugrupowanie Ottona Strassera spodziewało się takiego ataku ze strony władz. Od dłuższego czasu akta organizacyjne i maszyny drukarskie były ukrywane. Broń, którą posiadał Czarny Front wywieziono poza Berlin. Przygotowania do działalności konspiracyjnej prowadzone były nie tylko w Niemczech, również w Austrii¹⁹. 26 lutego 1933 roku rozpoczęły się aresztowania członków Czarnego Frontu. Zatrzymano m.in. W. Stennesa. Otton Strasser przemieszczał się ciągle po terytorium państwa, aby uniknąć aresztowania. 10 maja 1933

¹⁷ M. Cygański, *Narodowosocjalistyczna lewica w NSDAP (1925–1930) i jej sukcesor Czarny Front (1930–33)* [w:] *Faszyzm niemiecki z perspektywy półwiecza*, red. A.Czubiński, Poznań: WNU-AM, 1985, s. 121.

¹⁸ *Ibidem*, s. 124.

¹⁹ O. Strasser, *Mein Kampf*, Frankfurt am Main 1969, s. 90–91.

roku opuścił teren Niemiec przenosząc się do Austrii. Udało mu się to dzięki pomocy i informacjom Gregora Strassera²⁰.

W Austrii drukowano a następnie przemycano na tereny Niemiec pisma i ulotki Czarnego Frontu. Rozprowadzaniem materiałów zajmowali się pozostali tam członkowie ugrupowania. Materiały kierowano głównie do środowisk SA, szeregowych członków NSDAP, członków związków zawodowych pozostających pod kontrolą partii np. NSBO oraz do środowisk młodzieżowych np. Hitlerjugend. Silne wpływy nazistowskie w Austrii doprowadziły do aresztowania części działaczy Frontu pod zarzutem działalności terrorystycznej. Na początku 1934 roku Otton Strasser zbiegł do Czechosłowacji. Przeniesiono do Pragi główną siedzibę organizacji. Czechosłowacja stała się miejscem azylu dla wielu działaczy opozycji antyhitlerowskiej. Czarny Front zyskał poparcie Ottona Welsa, przywódcy emigracyjnej SPD. Ugrupowanie Strassera nawiązało również kontakt ze współzrządzącą Czeską Partią Narodowo-Socjalistyczną (*Česká strana národně sociální*)²¹.

W maju 1934 roku wznowiono wydawanie „Die deutsche Revolution” oraz literatury politycznej frontu. Oprócz prasy ważną rolę odgrywała stacja radiowa *Schwarzer Sender* (Czarny Nadawca) Rudolfa Formisa. Codziennie prezentowano materiały mające na celu kompromitację systemu hitlerowskiego. Na kilka tygodni przed „Nocą długich noży” prasa frontu informowała o pomysły Göringa i Thyssena. Chcieli doprowadzić do rozwiązania SA. Wynikało to z oba-

wy przed kolejną próbą przewrotu²². 30 czerwca 1934 roku Czarny Front otrzymał silny cios. W „Noc długich noży” zamordowano wielu członków SA, Czarnego Frontu oraz m.in. Gregora Strassera. „Die deutsche Revolution” jako jeden z pierwszych tytułów prasowych nagłośnił sprawę zabójstw 30 czerwca 1934 roku nie tylko na terenie Rzeszy i Czechosłowacji, ale i w innych państwach zachodniej Europy. Otton Strasser wydał w 1935 roku książkę „*Die deutsche Bartholomäusnacht*” poświęconą tym wydarzeniom. Lata 1935 – 37 to okres stabilizacji i utrwalania reżimu hitlerowskiego. Czarny Front w tym czasie starał się nasilić działalność propagandową. Od 1935 roku rząd niemiecki rozpoczął naciski na Czechosłowację. Otton Strasser uważany był za antyniemieckiego propagandystę. Jednak mógł liczyć na wsparcie prezydenta Benesa. Dzięki temu uniknął kary 4 miesięcy więzienia w 1936 roku. 24 stycznia 1935 roku dwóch funkcjonariuszy SD zastrzeliło Rudolfa Formisa, radio Czarnego Frontu przestało nadawać. Po serii aresztowań w 1936 roku działalność organizacji praktycznie ograniczała się do listownej korespondencji z Pragą. W 1937 roku aresztowano Ernsta Niekischa²³. W tym samym roku Otto Strasser stanął na czele *Deutsch Front gegen das Hitler-system* (Niemiecki Front przeciwko systemowi hitlerowskiemu). Głównym celem organizacji była budowa tzw. trzeciej siły między NSDAP, a KPD, zrzeszenie wszystkich organizacji o charakterze antyhitlerowskim, narodowym i socjalistycznym. Po układzie monachij- skim działalność Czarnego Frontu prak-

²⁰ T. Southgate, *Otto Strasser. The life & times of German Socialist*, London 2010, s. 100.

²¹ M. Cygański, *Czarny Front Otto Strassera w walce z III Rzeszą [w:] Z badań na dziejami opozycji antyhitlerowskiej w Niemczech*, red. A. Czubiński, Poznań 1987 s. 61–62.

²² D. Reed, *Prisoner of Ottawa*, London 1953 s. 71.

²³ M. Cygański, *Czarny Front Otto Strassera w walce z III Rzeszą [w:] Z badań na dziejami opozycji antyhitlerowskiej w Niemczech*, red. A. Czubiński, Poznań 1987 s. 63.

tycznie zakończyła się. Działacze wyemigrowali bądź wycofali się z aktywności politycznej. Otton Strasser przeniósł się do Szwajcarii, a w 1940 roku wyemigrował do Kanady, z której powrócił w 1955 roku.

Po zakończeniu II wojny światowej do idei Czarnego Frontu nawiązywały organizacje takie jak *Bund für Deutschland Erneuerung* (założony w 1948 roku), *Sammlung zur Tat* (powstało 13 marca 1949 roku) czy *Europäische Volksbewegung Deutschland*. Były to organizacje marginalne. Po powrocie Strassera do RFN w 1955 roku weszły w skład nowopowstałej *Deutsche Soziale Union* (założona 17 czerwca 1956 roku)

Doktryna Związku Walki Rewolucyjnych Narodowych Socjalistów

Doktrynę Czarnego Frontu można określić mianem ludowego, narodowego socjalizmu. W manifestie przyjętym podczas kongresu na zamku Lauenstein w dniach 2 – 4 października 1931 roku określono kierunek polityczny organizacji. Miał być socjalistyczny gospodarczo, skupiony na państwie nacjonalistycznym oraz oparty o kulturę ludową (*Sozialistisch in Wirtschaftlichen, Nationalistisch in Staatlichen, Volkisch im Kulturellen*)²⁴. Główny wpływ na ideologię organizacji miał Otton Strasser. To on określał cele i formy działania Czarnego Frontu. Całościowa doktryna organizacji została wyłożona w pracy Strassera *Aufbau des Deutschen Sozialismus* z 1932 roku.

²⁴ *Das Manifest der Schwarze Front. Das Aktionsprogramm der „Kampfgemeinschaft Revolutionärer Nationalsozialisten“ verkundet vom 2. Reichkongress auf Burg Lauenstein 2.–4. Oktober 1931* [w:] P. Moreau, *Nationalsozialismus von links. Die „Kampfgemeinschaft Revolutionärer Nationalsozialisten“ und die „Schwarze Front“ Otto Strassers 1930–35*, Stuttgart 1984 s. 250–251.

Krytyka ówczesnego systemu politycznego

Członkowie Czarnego Frontu uważali, iż czasy w których żyli to zmierzch systemu liberalnego. System kapitalistyczny pozbawił naród niemiecki bezpieczeństwa socjalnego. Demokracja liberalna, społeczeństwo klasowe, które prowadzi do rozbitcia społeczności pozbawiły Niemców możliwości osiągnięcia narodowej niezależności. Materializm, racjonalizm oraz liberalne pojęcie kultury spowodowały poczucie bezradności. Zdaniem Czarnego Frontu Niemcy utracili sens życia, nie mieli w nim celu. Takie nastroje powodowały rozpad wspólnoty.

Największym zagrożeniem dla narodu niemieckiego było dla członków Frontu „główne prawo kapitalizmu” – prawo własności prywatnej. To właśnie ono wsparte przez standard złota połączone ze światową gospodarką stanowiły filar, na którym opierała się niedola Niemców. Wynikający z tego materializm „związany z groteskowym deprecjonowaniem ludzkiej duszy i jej wytworów uczynił ludzkie życie co raz bardziej i bardziej bezsensowne. Szczególnie technika, oddalona od źródła swojego bytu, od natury, od historii, od przeznaczenia, od Boga pozbawiła je korzeni.” Odejście od narodowych cnót, religijności zaprzeczyło dalszemu życiu narodu²⁵.

W związku z tym Czarny Front chciał doprowadzić do „totalnej rewolucji”, rewolucji gospodarczej, państwowej oraz kulturalnej. Ta rewolucja powinna być działaniem przekształcającym państwo niemieckie. Według manifestu celem tego przewrotu było zerwanie z postanowieniami traktatów, które zakończyły I – szą wojnę światową i ograniczyły wolność Niemiec. Rewolucja powinna również

²⁵ Ibidem.

uderzyć w tożsamość Niemców. Odrzucić miała liberalizm, przywrócić ludziom związek z Bogiem i ziemią. Socjalistyczny wymiar rewolucji to odrzucenie liberalnej własności prywatnej. To uspołecznienie środków produkcji, przekazanie państwu nadzoru nad przemysłem oraz ziemią. Czarny Front miał być siłą między „czerwonymi” i „czarnymi” (*Kampf zwischen Rot und Schwarz*), rewolucją wymierzoną przeciwko liberalizmowi i XIX – wiecznemu konserwatyzmowi²⁶.

Rewolucja socjalistyczna

Niemiecki socjalizm miał przeciwstawić się kapitalizmowi, jego dogmatom takim, jak wolny rynek, własność prywatna i standard złota. Zdaniem Ottona Strassera po I wojnie światowej ich wiarygodność upadła²⁷.

Spółeczeństwa odwróciły się od własności prywatnej gdy doświadczyły gwałtownej pauperyzacji. Zwróciły się ku kolektywizmowi. Zdaniem Strassera paradygmat indywidualistyczny, w którym każdy mógł podejmować decyzje o tym co chce robić i co uważa za słuszne nie służył narodowi. Otton Strasser analizował formę, jaką przybrała kapitalistyczna ekonomia. I wojna światowa, jak i industrializacja odegrały istotną rolę w kształtowaniu życia społecznego Niemców. Powszechna mechanizacja oraz racjonalizacja produkcji doprowadziły do wielu ludzkich tragedii. Po przegranej wojnie kombatanci oraz wielu innych ludzi czuło się odrzuconych poza kapitalistyczny system. Liberalizm oraz marksizm nie rozwiązały ich problemów. Co więcej opowiadały się za konsumpcją i maksymalizacją produkcji, dlatego

Strasser przeciwstawiał im inny rodzaj życia społeczno-gospodarczego, spokojną egzystencję w systemie niemieckiego socjalizmu²⁸.

Otto Strasser rozróżniał „posiadanie” oraz „własność”. Własność to zdaniem Strassera kapitalistyczny paradygmat, którego celem było usprawiedliwienie relacji kupna-sprzedaży. Natomiast posiadanie to zdaniem twórcy Czarnego Frontu możliwość wykorzystywania, czerpania zysku z posiadanych dóbr nie tylko dla siebie, ale też również wspólnoty. Uważał, iż należało zbadać niemiecką naturę i stworzyć system, dzięki któremu Niemcy rozwiną się. Konieczna ku temu była „deproletaryzacja” Niemców, którą można osiągnąć dzięki narodowemu socjalizmowi. Aby to wprowadzić należało zapewnić warunki bytowe dla każdego członka narodu. Zabezpieczając egzystencję Niemców jako społeczności, można było dążyć do budowy Wielkich Niemiec. Warto zwrócić uwagę, iż zdaniem Ottona Strassera każdy Niemiec powinien posiadać to samo, aby nie istniała zazdrość oraz inne negatywne uczucia w społeczeństwie.

Ważnym elementem, na którym zdaniem Ottona Strassera miała opierać się przyszła socjalistyczno-narodowa gospodarka była „dzierżawa”. Zdaniem twórcy Czarnego Frontu powinna polegać na gospodarowaniu ziemią, przedsiębiorstwami, czy zasobami naturalnymi tylko za zgodą państwa. Tylko ten sposób gospodarowania doprowadzić miał do zapewnienia dobrobytu i ustanowienia prężnego gospodarczo państwa niemieckiego²⁹.

Rolnictwo w myśli narodowego socjalizmu Ottona Strassera pełniło istotną rolę. Jego głównym zadaniem powin-

²⁶ Ibidem.

²⁷ R. Schapke, *Die Schwarze Front. Von den Zielen und Aufgaben und vom Kampfe der Deutschen Revolution*, Leipzig 1931 s. 57.

²⁸ O. Strasser, *Aufbau des Deutschen Sozialismus*, Hanau 2013 s. 24.

²⁹ O. Strasser, *Aufbau des Deutschen Sozialismus*, Hanau 2013 s. 36–38.

no być zagwarantowanie żywności dla wszystkich członków narodu. W związku z tym, iż według założeń przywódcy Czarnego Frontu ziemia stanowiła własność narodu decyzję o tym, kto i ile może posiadać ziemi powinny podejmować lokalne sądy. Każdy kto otrzyma ziemię powinien zostać członkiem rad chłopskich. Ziemia, którą otrzyma miała być tak duża, aby chłop był w stanie ją uprawiać oraz zapewnić utrzymanie swojej rodzinie. Co więcej nadmiar produktów powinien sprzedawać. Chłop będzie musiał zapłacić wspólnocie podatek w postaci części wytworzonych przez siebie produktów. Po śmierci chłopca ziemia powinna przejść w posiadanie jego najstarszego syna, jeśli go nie posiada to rada chłopska musi rozstrzygnąć komu przypadnie spadek. Zdaniem Strassera należało odejść od gospodarstw wielkoobszarowych na rzecz małych, rodzinnych gospodarstw. Powinny zostać również powołane modelowe, państwowe gospodarstwa produkujące na rzecz tylko i wyłącznie państwa. Otto Strasser występował również przeciwko zaciąganiu przez chłopów długów hipotecznych, które nazywał „kapitalistycznym rozwiązaniem wykorzystujący niekorzystne położenie tej grupy w hierarchii społecznej”³⁰

Pracując dla wspólnoty zarówno małe, jak i duże przedsiębiorstwa realizowałyby jeden z naczelných celów strasserowskiej wizji narodowego socjalizmu – zniszczenia ludzkiego egoizmu i budowy silnego, organicznego społeczeństwa. Władze samorządowe, rady robotnicze, rady chłopskie wszystkie te organy miały na celu nie tylko działalność administracyjną, ale również integracyjną. Powinny jednoczyć społeczność wokół idei silnego, solidarnego, zwartego narodu pozbawionego konfliktów klasowych.

³⁰ Ibidem, s. 41–44.

Otto Strasser uważał, iż żaden członek narodu nie powinien pozostać bez pomocy państwa. Niemiec nie mógł zaznać ubóstwa. Strasser uważał, że państwo powinno przejąć obowiązek ubezpieczenia swoich obywateli. System pomocy społecznej miał objąć okres dzieciństwa, starości, bezrobocia, choroby. Każda niemiecka rodzina posiadająca dzieci powinna otrzymać od państwa wsparcie finansowe podnoszone proporcjonalnie do ilości wychowywanego potomstwa. Każdy pracujący powinien odprowadzać pewną sumę co miesiąc, która miała stanowić zabezpieczenie społeczne na wypadek utraty pracy³¹.

Państwo narodowe

Państwo traktowane było jako wspólnota organiczna narodu niemieckiego. Nie stanowiące celu samego w sobie, natomiast służące społeczeństwu, realizujące jego cele³². Państwo według Strassera powinno wypracować swój własny, indywidualny charakter. Tak, jak faszyzm w Italii stanowił włoską formę państwa, którego odpowiednikiem był bolszewizm w Rosji. Państwo zawsze powinno utożsamiać naturę zamieszkującego je narodu. Musiało stanowić organiczną wspólnotę określoną przez tradycję, kulturę i historię.

Najlepszy ustrojem dla Niemiec powinna być Rzesza niemiecka na czele z silnym prezydentem wybieranym dożywotnio. To on miał pełnić rolę wodza narodu i podejmować kluczowe decyzje dla państwa. Według Strassera dożywotnia kadencja prezydenta to najlepsze rozwiązanie, gdyż przyszły przywódca nie będzie musiał koncentrować się na nad-

³¹ O. Strasser, *Aufbau des Deutschen Sozialismus*, Hanau 2013 s. 55–56.

³² R. Schapke, *Die Schwarze Front. Von den Zielen und Aufgaben und vom Kampfe der Deutschen Revolution*, Leipzig 1931 s. 76.

chodzących wyborach tylko realizował swoją politykę. Powinien być wybierany zwykłą większością głosów przez Wielką Radę Rzeszy (nie musiał być jej członkiem).

Wielka Rada Rzeszy według założeń Strassera powinna skupiać przedstawicieli prowincji (12 lub 17 osób) 5 ministrów stanu oraz Prezydium Izby Stanowej. Izba Stanowa Rzeszy miała być niższą izbą parlamentu składającą się ze 110 członków (100 wybieranych, 10 nominowanych) na 7 letnią kadencję. Jej celem miało być reprezentowanie wszystkich stanów tworzących społeczeństwo niemieckie. Warto zwrócić uwagę, iż na każdym szczeblu administracyjnym według Strassera powinny istnieć izby stanowe. Na najniższym szczeblu jaki stanowi okręg, izba powinna liczyć 25 członków wybranych przez rady zawodowe oraz 3 nominowanych przez prezydenta. Kadencja takiej jednostki powinna trwać 3 lata. Na poziomie powiatu powinna liczyć 50 osób wybranych przez rady zawodowe oraz 5 nominowanych przez prezydenta z kadencją na 5 lat. Liczba mandatów w poszczególnych izbach powinna odpowiadać procentowo składom rad zawodowych z danej jednostki administracyjnej tj. gdy większość rady stanowią np. robotnicy to muszą posiadać więcej przedstawicieli w izbie. Izby stanowe powinny mieć wgląd w działania rządu dotyczące spraw gospodarczych. Co więcej nadano im również prawo weta w tych sprawach.

Istotnym ogniwem budującym nową Rzeszę miały być rady zawodowe. To one powinny stanowić siłę, nowej, niemieckiej, robotniczej demokracji zbudowanej według profesji. Według Strassera miały istnieć – rada pracownicza, rada chłopska, rada wolnych zawodów, rada przemysłu i handlu, rada urzędników. W każdej z nich powinno zasiadać 25 członków wybieranych przez swoje pro-

fesje. To oni powinni reprezentować interesy swoich grup zawodowych w swojej jednostce administracyjnej oraz Izbie. Otton Strasser był przeciwnikiem systemu demokratycznego. Uważał, iż partie polityczne to anonimowe grupy interesu. System parlamentarny ulega dyktaturze partii przez co nie jest w stanie skutecznie działać na rzecz narodu.

Otto Strasser był zwolennikiem państwa federalnego. Pisał o swym ogromnym szacunku dla niemieckiej i pruskiej historii, tradycji silnego, zjednoczonego państwa, które jednak jego zdaniem nie może pozostać unitarne. Według niego należy dostrzegać różnice między regionami. W związku z tym ośrodek władzy powinien być podzielony. Państwo niemieckie miało składać się z 12 do 15 prowincji opartych o kulturę, historię i tożsamość mieszkańców. Prowincje natomiast powinny dzielić się na okręgi. Reprezentantem prowincji miał być prezydent wybierany na 7 lat. Natomiast prezydent okręgu powinien pełnić swoją funkcję 5 lat. Warto zwrócić uwagę, iż była to podobna długość kadencji, jak w przypadku izb³³.

Polityka zagraniczna Niemiec, europejska federacja

Czarny Front zdecydowanie występował przeciwko imperializmowi. Zdaniem Strassera imperializm związany był ściśle z kapitalizmem. Liberalna doktryna gospodarcza i państwowa doprowadziła do tego, iż wiele słabszych państw jest wykorzystywanych przez inne. Wszystko związane było z systemem nadprodukcji i zbywaniem towaru. Zdaniem Strassera tylko ograniczenie nadmiernej produkcji mogło zapewnić nie zależność wszystkim

³³ O. Strasser, *Aufbau des Deutschen Sozialismus*, Hanau 2013 s. 56–65.

państwom. Potępił również rasistowski imperializm za jego chęć dominacji nad innymi ludami z przyczyn kulturowych, gospodarczych, czy religijnych³⁴.

W celu zjednoczenia Europy powinna zostać powołana federacja europejska, której celem byłoby zrzeszenie wszystkich państw bliskich kulturze Zachodu oraz mające wspólne cele. Powinna skupić narody romańskie, germańskie oraz zachodnich Słowian, stanowiących mur przed nadchodzącym bolszewizmem. Ze wspólnoty Strasser wykluczył Wielką Brytanię oraz Związek Radziecki, jako podmioty realizujące swoje cele polityczne poza Europą. Państwa zrzeszone w tym organizmie politycznym miały wspierać się gospodarczo oraz posiadać takie same prawa. Za inspirację do takiego działania postrzegana była Szwajcaria. To tam europejskie ludy o różnych językach, wyznaniach i kulturach stworzyły stabilny system polityczny. Otto Strasser odniósł się również do przyszłości kolonii w potencjalnej federacji. Uważał, iż zjednoczona Europa powinna dzielić zysk z tych terenów³⁵. Otton Strasser przy budowie swojej koncepcji federacji europejskiej inspirował się już wtedy myślą Tomasza Masaryka. Zarys szczegółowej budowy federacji wyłożył w pracy „*Europa von Morgen. Das Ziel Masaryks*” z 1939 roku – gdzie opisał idee socjalizmu, demokracji oraz nacjonalizmu jako fundamentów nowej Europy. Następnie w pracy „*Germany Tomorrow*” z 1940 roku przedstawił szczegółowy zarys władzy zjednoczonej Europy.

Otton Strasser zarysował również miejsce stosunków francusko-niemieckich w idei Czarnego Frontu. Jego zdaniem należało dla dobra Niemiec i Europy

odejść od traktatu wersalskiego i zależności Niemiec od Francji. Uważał, iż ludy niemieckie powinny mieć możliwość rozwiązania swoich najważniejszych problemów tj. Niemcy powinny odzyskać dostęp do Gdańska, natomiast Austria powinna mieć możliwość połączenia z Niemcami. Francja udzielając gwarancji wojskowych m.in. Polsce prowadzi do kolejnego, niepotrzebnego konfliktu w Europie. Zadaniem Niemiec i Francji powinno być zbudowanie stabilnej Europy Środkowej, która będzie w stanie odeprzeć wpływy radzieckie³⁶.

Polityka kulturalna

Nowe niemieckie państwo w myśli Ottona Strassera powinno wyzbyć się materializmu, który zdominował XX wiek. Liberalizm zdominował ludzką egzystencję przez co zaniknął idealizm, wiara w wyższe cele pośród społeczeństwa. Narodowo-socjalistyczne Niemcy powinny być oparte o wizję konserwatywno-realistycznej polityki kulturalnej.

Konserwatywny realizm Ottona Strassera to idea, która nie tylko dostrzega istnienie Boga, ale również wpływ jaki religia odgrywa w życiu społecznym. Zdaniem Ottona Strassera chrześcijaństwo stanowiło fundament Zachodu. Jednak uważał, że dla harmonijnego rozwoju społeczeństwa niemieckiego należało doprowadzić do rozdziału instytucji religijnych od państwa. Zdaniem Ottona Strassera dla dobra rozwoju państwa należy ogłosić wolność religijną³⁷. Tak, aby mniejszości religijne, które są częścią narodu niemieckiego nie czuły się atakowane przez dominującą religię państwową³⁸.

³⁴ O. Strasser, *Aufbau des Deutschen Sozialismus*, Hanau 2013 s. 82–83.

³⁵ Ibidem s. 84–86.

³⁶ Ibidem s. 87.

³⁷ Ibidem s. 92–95.

³⁸ Należy przypomnieć, iż Otton Strasser pochodził z katolickiej Bawarii. Katolicyzm w Niem-

Istotną rolę w budowie nowych Niemiec powinna odegrać edukacja. Szkoła to miejsce intelektualnego kształcenia liderów. Otto Strasser nie wierzył w równość ludzi jednak edukacja powinna pozwolić na równy start dla członków społeczeństwa i obowiązkiem państwa miało być pokrywanie kosztów edukacji. Nauka w szkole podstawowej powinna zacząć się w wieku 6 lat a zakończyć w wieku 14 lat. W tym czasie zadaniem uczniów miała być nauka języka ojczystego, matematyki, historii, wiedzy o Niemczech, podstaw nauk przyrodniczych i technicznych oraz uczęszczanie na lekcje wychowania fizycznego. Następnie uczeń powinien wybrać między liceum, a szkołą zawodową. Najlepsi uczniowie, którzy zdadzą egzamin dojrzałości oraz egzaminy wstępne zostaną przyjęci na studia. Każdy obywatel po skończeniu siedemnastego roku życia powinien przepracować rok w dowolnym zawodzie rzemieślniczym i odbyć służbę wojskową³⁹. Armia miała stanowić fundament silnego państwa. Obywatele w myśli Strassera powinni dobrowolnie gnać się do służby. Co więcej, ci o najwyższych zasługach mieli dostąpić nobilitacji. W przypadku wojny każdy mężczyzna musiał zostać powołany do służby. Otton Strasser poruszył temat systemu prawnego, który powinien powstać po przeprowadzeniu narodowo-socjalistycznej rewolucji. Przyszłe Niemcy miały opierać się na systemie prawnym oddającym germańskiego ducha. Prawo, którego celem powinno być odejście od chrześcijańskiej idei kary. Miała ją zastąpić teutońska zasada zadośćuczynienia. Nowy germań-

czes jest religią pozostającą w mniejszości. W czasach Strassera Bawaria oraz Górny Śląsk były niemieckimi regionami zdominowanymi przez katolików.

³⁹ O. Strasser, *Aufbau des Deutschen Sozialismus*, Hanau 2013 s. 97–100.

ski ład prawny powinien stworzyć silne, niemieckie społeczeństwo i być ostatnim fundamentem na którym miała dokonać się narodowo-socjalistyczna rewolucja⁴⁰.

Odniesiono się również do kwestii Żydów w Niemczech. Potępiono hitlerowski antysemityzm. Zdaniem Strassera i jego zwolenników każdy naród ma prawo do życia i rozwijania się. Kwestia mniejszości żydowskiej została uznana przez Czarny Front za dość istotną wraz z nasilaniem się represji w stosunku do tej grupy etnicznej. Otto Strasser uznał, iż żydów należało traktować w trzech kategoriach: syjonistów chcących budowy nowego państwa, mniejszości etnicznej – wiernej państwu oraz zniemczonych żydów. Pierwszej grupie należało umożliwić wyjazd, natomiast dwie pozostałe powinny być traktowane, jak obywatele państwa niemieckiego⁴¹.

Podsumowanie

Związek Walki Rewolucyjnych Narodowych Socjalistów potocznie zwany „Czarnym Frontem” był opozycyjną organizacją w stosunku do NSDAP. Swój program oparł na doktrynie wypracowanej przez Ottona Strassera. Celem Czarnego Frontu było wywołanie rewolucji w duchu socjalistycznym i narodowym. Rewolucji, która miała obalić system Republiki Weimarskiej, jak i później Adolfa Hitlera. Po dojściu do władzy Fuhrera Czarny Front stał się jednym z głównych wrogów Rzeszy. Wielu jego członków zamordowano w „noc długich noży” innych aresztowano. Do 1945 roku członkowie organizacji prowadzili działalność na uchodźstwie. Po II wojnie światowej do idei Czarnego Frontu odwoływało się wiele organizacji nie tylko w RFN, ale również w innych krajach.

⁴⁰ Ibidem s. 101–104.

⁴¹ Ibidem s. 78–80.

Bibliografia

- 14 Thesen der deutschen Revolution, NS-Briefe 1 Juli 1929.
- Bartsch G., *Zwischen drei Stuhlen. Otto Strasser eine Biografie*, Koblenz 1990.
- Cygański M., *Czarny Front Otto Strassera w walce z III Rzeszą*, w: *Z badań na dziejami opozycji antyhitlerowskiej w Niemczech*, red. A. Czubiński, Poznań 1987.
- Cygański M., *Narodowosocjalistyczna lewica w NSDAP (1925–1930) i jej sukcesor Czarny Front (1930–33)*, w: *Faszyzm niemiecki z perspektywy półwiecza*, red. A. Czubiński, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Poznań 1985.
- Das Manifest der Schwarze Front. Das Aktionsprogramm der „Kampfgemeinschaft Revolutionärer Nationalsozialisten“ verkundet vom 2. Reichkongress auf Burg Lauenstein 2.–4. Oktober 1931*, w: P. Moreau, *Nationalsozialismus von links. Die „Kampfgemeinschaft Revolutionärer Nationalsozialisten“ und die „Schwarze Front“ Otto Strassers 1930–35*, Stuttgart 1984 s. 250–251.
- Die Sozialisten Verlassen die NSDAP*, Der Nationale Sozialist, 4 Juli 1930.
- Kuhl R., *Die Nationalsozialistische Linke 1925–1930*, Meissenheim am Glan 1966.
- Goebbels J., *Dzienniki*, t. 1: 1923–1939, Warszawa 2013.
- Kosiński T., *Szlezwik-Holsztyn w cieniu bomb – szkice z dziejów Landvolkbewegung*, „Szturm” 2016, nr 26.
- Schapke R., *Die Schwarze Front. Von den Zielen und Aufgaben und vom Kampfe der Deutschen Revolution*, Leipzig 1931.
- Southgate T., *Otto Strasser. The life & times of German Socialist*, London 2010.
- Strasser O., *Aufbau des Deutchen Sozialismus*, Hanau 2013.
- Strasser O., *Mein Kampf*, Frankfurt am Main 1969.
- Reed D., *Prisoner of Ottawa*, London 1953.